

**Najwyższa Izba Kontroli
Departament Administracji
Publicznej**

Warszawa, dnia 19 listopada 2009 r.

**Pan
ppłk Krzysztof Kucharski
Dyrektor Aresztu
Śledczego we Wrocławiu**

KAP-4112-02-2/2009
S/09/004/KAP

Na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli¹, zwanej dalej „ustawą o NIK”, Najwyższa Izba Kontroli – Departament Administracji Publicznej – przeprowadziła w okresie od 14 września do 21 października 2009 r. kontrolę w zakresie warunków socjalno-bytowych osób osadzonych w Areszcie Śledczym we Wrocławiu oraz gospodarowania środkami Funduszu Pomocy Postpenitencjarnej w okresie od 1 stycznia 2008 r. do 21 października 2009 r.

W związku z kontrolą, której wyniki zostały przedstawione w protokole kontroli podpisanym w dniu 21 października 2009 r., Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 60 ustawy o NIK, przekazuje Panu Dyrektorowi niniejsze **wystąpienie pokontrolne**.

NIK **pozytywnie pomimo stwierdzonych uchybień** ocenia działalność Pana Dyrektora w zakresie objętym kontrolą. Stwierdzone w toku kontroli uchybienia polegały na wydawaniu osadzonemu nierównych porcji posiłków, których waga odbiegała od wagi deklarowanej w jadłospisie² i nieprzeprowadzaniu badań stanu uzębienia osadzonych w terminie określonym w § 3 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 października 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad, zakresu i trybu udzielania świadczeń zdrowotnych osobom pozbawionym wolności przez zakłady opieki zdrowotnej dla osób pozbawionych wolności³.

¹ Dz. U. z 2007 r. Nr 231, poz. 1701 ze zm.

² Na podstawie dziennych jadłospisów Dział Kwatermistrzowski określał wagę poszczególnych części składowych posiłków.

³ Dz. U. Nr 204, poz. 1985.

1. W ocenie Najwyższej Izby Kontroli przyjęty w Areszcie system planowania żywienia dla osadzonych oraz proces sporządzania posiłków zapewnia ich przygotowanie zgodnie z obowiązującymi przepisami i normami w zakresie kaloryczności i wartości odżywczej. Zgodnie z przyjętymi w Areszcie zasadami organizacyjnymi, uwzględniającymi specyfikę jednostki penitencjarnej, posiłki wydawane były osadzonym bezpośrednio do cel mieszkalnych (w Areszcie nie wyodrębniono odrębnych pomieszczeń do spożywania posiłków).

W toku kontroli ustalono, że osadzonym zapewniono trzy posiłki dziennie, w tym jeden posiłek ciepły. Zapewniono także możliwość korzystania z diety lekkostrawnej („L”) oraz cukrzycowej („Lc”). Wśród użytych produktów nie było produktów zabronionych przy tego rodzaju dietach⁴. Jak wyjaśnił Zastępca Dyrektora Aresztu, w przypadku gdy temperatura w pomieszczeniach dla osadzonych, spowodowana warunkami atmosferycznymi przekraczała 28 °C⁵, osadzonym wydawane były także dodatkowe napoje (herbata miętowa). NIK nie wnosi uwag, co do sposobu przechowywania artykułów żywnościowych, przeznaczonych do sporządzania osadzonym posiłków. Stwierdzono jednak, że część posiłków wydawana była w porcjach o wadze odbiegającej od wagi zadeklarowanej w jadłospisie. Dotyczyło to w szczególności posiłków obiadowych, w przypadku, których różnice w wadze części składowych posiłków sięgały nawet 25 %⁶. Ustalono, że przyczyną powyższego był niestaranny sposób porcjowania posiłków, których wagę oceniano wzrokowo.

2. Na podstawie analizy akt 22 osadzonych stwierdzono, iż przydzielano ich do cel zgodnie z zasadami określonymi w art. 82 Kkw⁷. Uwzględniano przy tym m.in. ich wiek, uprzednią karalność oraz stopień demoralizacji i zagrożenia społecznego.

Ewidencyjna liczba miejsc Aresztu, ustalona z uwzględnieniem normy określonej w art. 110 § 2 Kkw wynoszącej 3 m² powierzchni mieszkalnej na jedną osobę, wynosi 798 miejsc w oddziałach mieszkalnych i 46 miejsc w Szpitalu Psychiatrycznym. Z ustaleń kontroli wynika, iż w okresie objętym kontrolą pojemność ewidencyjna jednostki była przekroczona. Na dzień 1 stycznia 2009 r. w oddziałach mieszkalnych przebywało łącznie

⁴ Załącznik Nr 1 (tabela Nr 1 i Nr 2) do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 września 2003 r. w sprawie określenia wartości dziennej normy żywienia oraz rodzaju diet wydawanych osobom osadzonym w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. Nr 167, poz. 1633 ze zm.).

⁵ Na podstawie § 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 września 2003 r. w sprawie określenia wartości dziennej normy żywienia oraz rodzaju diet wydawanych osobom osadzonym w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. Nr 167, poz. 1633 ze zm.).

⁶ Np. w przypadku kotleta schabowego sojowego (wydanego w ramach posiłku w dniu 6.10.2009 r.), którego waga powinna wynosić 55 gram, jego faktyczna waga wynosiła od 41 do 69 gram.

⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557 ze zm.).

874 osadzonych (przekroczenie pojemności ewidencyjnej Aresztu o 76 osób, tj. o 9,5 %), a na dzień 30 czerwca 2009 r. 888 osadzonych (przekroczenie pojemności ewidencyjnej Aresztu o 90 osób, tj. o 11,3%). Osadzeni rozmieszczeni byli w 273 celach, wśród których przeważały cele dwuosobowe (205, tj. 75,1 %). NIK zwraca uwagę, że do ewidencyjnej liczby miejsc Aresztu wliczane są także miejsca w pomieszczeniach, które nie są na stałe wykorzystywane przez osadzonych (m.in. cele izolacyjne). Tym samym statystyczne dane o przeludnieniu Aresztu nie odzwierciedlają w pełni rzeczywistych warunków bytowych osadzonych.

W wyniku kontroli 20 cel mieszkalnych stwierdzono, że przebywającym w 14 celach osadzonym nie zapewniono minimalnej powierzchni mieszkalnej 3 m² na jedną osobę określonej w art. 110 § 2 Kkw. Faktyczna powierzchnia wynosiła od 2,64 m² do 2,92 m². Zgodnie z art. 248 § 1 Kkw w szczególnie uzasadnionych wypadkach dyrektor zakładu karnego i aresztu śledczego może umieścić osadzonych, na czas określony, w warunkach, w których powierzchnia w celi na jedną osobę wynosi mniej niż 3 m². O takich przypadkach należy bezzwłocznie powiadomić sędziego penitencjarnego. Z ustaleń kontroli wynika, że we wszystkich przypadkach, gdy powierzchnia mieszkalna na jednego osadzonego była mniejsza niż 3 m² powiadamiano sędziego penitencjarnego. NIK zwraca uwagę, że z dniem 6 grudnia 2009 r. art. 248 § 1 Kkw traci moc obowiązującą na podstawie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 maja 2008 r.⁸ jako niezgodny z art. 40, art. 41 ust. 4 i art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. W uzasadnieniu wyroku Trybunał Konstytucyjny stwierdził m.in., że przeludnienie w więzieniach, na skutek stosowania zaskarżonego przepisu Kkw, może powodować niehumanitarne traktowanie więźniów. Trybunał Konstytucyjny nie wyklucza jednak, w rzeczywistości nadzwyczajnych sytuacjach (np. wzrost przestępstw i wyroków skazujących) możliwość czasowego osadzania skazanych w celach o powierzchni mniejszej niż 3 m² na jedną osobę. Zasady czasowego umieszczania skazanego w takiej celi powinny być jednak wyraźnie określone. Przepisy nie mogą pozostawiać wątpliwości co do wyjątkowości sytuacji, w których to może nastąpić, maksymalnego czasu umieszczenia skazanego w mniejszej celi, dopuszczalności i ewentualnych zasad wielokrotnego umieszczania w takiej celi oraz trybu takiego postępowania.

⁸ Sygnatura akt SK 25/07 (wyrok został ogłoszony w Dz. U. Nr 96, poz. 620).

W ocenie NIK przeludnienie w celach można rozpatrywać też w kontekście naruszenia dóbr osobistych skazanych, co może stanowić podstawę do skutecznych roszczeń sądowych o zadośćuczynienie⁹.

Wszyscy przebywający w kontrolowanych celach osadzeni otrzymali należną bieliznę i pościel oraz środki higieny zgodnie z normami określonymi w załączniku Nr 1 do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003 r. w sprawie warunków bytowych osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych¹⁰. Osadzonym zapewniono również możliwość korzystania, za zgodą Dyrektora Aresztu, z własnej odzieży.

Z ustaleń kontroli przeprowadzonej w 20 celach mieszkalnych wynika także, że w 10 z nich węzły sanitarne nie były zabudowane, a jedynie oddzielone od pomieszczenia mieszkalnego zasłoną z materiału. W trzech celach stwierdzono popękany i odpadający tynk. W ocenie NIK, taki stan pomieszczeń przeznaczonych do spania i spożywania posiłków negatywnie wpływa na warunki bytowe osadzonych. Dyrektor Aresztu wyjaśnił, iż zły stan niektórych cel wynika z trudności finansowych Aresztu i związanych z tym ograniczeń prac remontowych.

3. Ustalono, iż zgodnie z § 36 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania¹¹ oraz § 34 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności¹² stan sanitarny Aresztu, utrzymywanie czystości przez osadzonych, stan i czystość odzieży i bielizny były przedmiotem regularnych kontroli przeprowadzanych przez pracowników i funkcjonariuszy Aresztu. Stwierdzono, iż w okresie objętym kontrolą przeprowadzono m.in.: siedem kontroli stanu sanitarnego łaźni i jakości prania bielizny, 20 kontroli kuchni i 17 kontroli Ambulatorium Zakładu Opieki Zdrowotnej. W ich wyniku nie stwierdzono nieprawidłowości. Przeprowadzono także 359 kontroli higieniczno-sanitarnych osadzonych i cel, na podstawie których sporządzone zostały „Karty kontroli higieniczno-sanitarnej”. Na kartach odnotowywana była m.in. informacja o przeprowadzeniu dezynsekcji.
4. W ocenie NIK, w Areszcie zapewniono osadzonym odpowiednią opiekę medyczną. Na podstawie wpisów w książce zgłaszających się do lekarza i na zabiegi osadzonych

⁹ Takie stanowisko zajął też Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 27 lutego 2007 r. - sygnatura akt V CSK 431/06.

¹⁰ Dz. U. Nr 186, poz. 1820.

¹¹ Dz. U. Nr 152, poz. 1494.

¹² Dz. U. Nr 152, poz. 1493.

w pawilonie D ustalono, że przyjmowani oni byli przez lekarza oraz lekarza stomatologa w dniu zgłoszenia się na wizytę. W pomieszczeniach służby zdrowia Aresztu udostępniona była informacja o prawach pacjenta.

Na podstawie losowo wybranej próby dokumentacji dotyczącej 17 osadzonych ustalono, że wstępne badanie lekarskie przeprowadzono w terminach określonych w § 3 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie szczegółowych zasad, zakresu i trybu udzielania świadczeń zdrowotnych osobom pozbawionym wolności przez zakłady opieki zdrowotnej dla osób pozbawionych wolności. Badania takie przeprowadzano bowiem nie później niż w ciągu dwóch dni roboczych od przybycia do Aresztu. Również badania radiologiczne przeprowadzane były w terminach wynikających z § 3 ust. 3 tego rozporządzenia. We wszystkich zbadanych przypadkach osadzonych poddano tym badaniom w okresie trzech dni roboczych od przyjęcia do Aresztu. W odniesieniu do badań stomatologicznych stwierdzono, że tylko w przypadku jednego z osadzonych (spośród 17) wykonano je terminowo, tj. w okresie 14 dni od przyjęcia do Aresztu. Sześciu osadzonym badania te zrobiono w terminie późniejszym, co tłumaczono zwolnieniem lekarskim i urlopem stomatologa. Dziesięciu osadzonych odmówiło poddania się temu badaniu, co zostało odnotowane w ich książeczkach zdrowia.

Na podstawie losowo wybranej próby 10 osadzonych, ustalono, że siedmiu miało wykonane ponowne radiologiczne badanie klatki piersiowej w wymaganym terminie. U pozostałych trzech osadzonych badanie to wykonano w terminie dłuższym niż określony w § 4 ww. rozporządzenia (od 21 do 71 dni). Ustalono, że przyczyną opóźnienia powtórnych badań radiologicznych dwóch osób było ich przeniesienie z innej jednostki penitencjarnej. Natomiast opóźnienie badania trzeciego osadzonego wynikało z przeciwwskazań lekarskich.

5. NIK pozytywnie ocenia organizację i sposób zapewnienia osadzonym warunków spędzania czasu wolnego. Wszyscy osadzeni zgodnie z obowiązującymi przepisami, mieli możliwość korzystania z codziennego jednogodzinnego spaceru. Uczestniczyli również w zajęciach kulturalno-oświatowych i sportowych, a także posiadali możliwość korzystania z biblioteki. Zajęcia kulturalno oświatowe odbywały się według zatwierdzanych przez Dyrektora Aresztu planów zajęć. W planach tych ujmowane były takie zajęcia jak: oglądanie filmów i programów telewizyjnych, gry świetlicowe, tenis stołowy i szachy. Osadzeni mieli także możliwość korzystania z pracowni artystycznej.
6. Ustalono, że na terenie Aresztu funkcjonowała kantyna, prowadzona przez podmiot prywatny. Osadzeni mogli w niej dokonywać zakupów artykułów żywnościowych

i przemysłowych. Ceny tych artykułów były stale monitorowane przez funkcjonariuszy służby kwatermistrzowskiej i nie odbiegały od cen oferowanych w okolicznych sklepach. Uzyskane przez Areszt dochody z tytułu najmu pomieszczeń przeznaczonych na kantinę, które w okresie objętym kontrolą wyniosły łącznie 67,9 tys. zł (bez podatku VAT) były terminowo odprowadzane na rachunek dochodów centralnego rachunku bieżącego budżetu państwa.

7. Z ustaleń kontroli wynika, iż w Areszcie ustalono, w formie zarządzenia wewnętrznego, zasady zatrudniania osadzonych. Do pracy w pierwszej kolejności kierowano osadzonych posiadających zobowiązania alimentacyjne oraz zobowiązanych z mocy wyroku sądowego do naprawienia szkody. Uwzględniano także ciężkie warunki rodzinne osadzonych. Z uwagi na charakter jednostki penitencjarnej osadzonych nie kierowano do pracy na zewnątrz Aresztu. Na koniec 2008 r. zatrudnionych było na terenie Aresztu łącznie 114 osadzonych (79 za wynagrodzeniem i 35 bez otrzymywania wynagrodzenia), tj. 13,0 % osadzonych przebywających na koniec roku w Areszcie (874), a na dzień 30 czerwca 2009 r. 109 osadzonych (81 za wynagrodzeniem i 28 bez otrzymywania wynagrodzenia), tj. 12,3% osadzonych przebywających w Areszcie na koniec II kwartału 2009 r. (888).

Na podstawie przeprowadzonej analizy dokumentów dotyczących losowo wybranych 40 osadzonych zatrudnionych przy pracach porządkowych i pomocniczych ustalono, że wypracowane przez nich środki prawidłowo gromadzono na rachunku sum depozytowych Aresztu, dokonując wymaganych potrąceń z wynagrodzeń.

8. W wyniku szczegółowej kontroli wybranych wydatków z Funduszu Pomocy Postpenitencjarnej w łącznej kwocie 21,8 tys. zł (z tego 14,7 tys. zł z wydatków poniesionych w 2008 r. oraz 7,1 tys. zł z wydatków poniesionych w okresie I półrocza 2009 r.) stwierdzono, że wydatki te zostały poniesione na cele określone w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 kwietnia 2005 r. w sprawie Funduszu Pomocy Postpenitencjarnej¹³, w tym m.in. na zakup odzieży i wyposażenia pracowni artystycznej dla osadzonych. W okresie od stycznia 2008 r. do 30 czerwca 2009 r. osadzeni złożyli 750 wniosków o przyznanie pomocy z Funduszu Pomocy Postpenitencjarnej na łączną kwotę 40,8 tys. zł, tj. w wysokości 75,7 % wydatków Funduszu. Wszystkie prośby rozpatrzono pozytywnie zgodnie ze składanymi wnioskami. W wyniku szczegółowej kontroli 54 decyzji o przyznaniu ze środków Funduszu pomocy

¹³ Dz. U. Nr 69, poz. 618.

(zarówno rzeczowej jak i finansowej) stwierdzono, że pomoc ta została udzielona zgodnie z zasadami określonymi w ww. rozporządzeniu.

Przedstawiając powyższe oceny, Najwyższa Izba Kontroli wnioskuje o:

1. Zapewnienie wydawania osadzonym posiłków w ilości zgodnej z jadłospisami.
2. Terminowe przeprowadzanie badań stomatologicznych osadzonych.

Najwyższa Izba Kontroli – Departament Administracji Publicznej, na podstawie art. 62 ust. 1 ustawy o NIK, oczekuje przedstawienia przez Pana Dyrektora, w terminie 14 dni od dnia otrzymania niniejszego wystąpienia pokontrolnego informacji o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków bądź o działaniach podjętych w celu realizacji wniosków lub przyczynach niepodjęcia takich działań.

Zgodnie z treścią art. 61 ust. 1 ustawy o NIK, w terminie 7 dni od daty otrzymania niniejszego wystąpienia pokontrolnego, przysługuje Panu Dyrektorowi, prawo zgłoszenia na piśmie do Dyrektora Departamentu Administracji Publicznej Najwyższej Izby Kontroli umotywowanych zastrzeżeń w sprawie ocen i wniosków zawartych w wystąpieniu pokontrolnym. W razie zgłoszenia zastrzeżeń, zgodnie z art. 62 ust. 2 ustawy o NIK, termin nadesłania informacji, o którym mowa wyżej, liczy się od dnia otrzymania ostatecznej uchwały właściwej komisji NIK.